

GLOBALIZATSIYA VA TOPONIMLAR: O'ZBEK VA INGLIZ IDENTCHILIGIGA TA'SIRI

Toshmamatova Umida O'ktam qizi
umidatoshmamatova06@gmail.com
SamDChTI Payariq Xorijiy tillar fakulteti

Annotatsiya: Ushbu maqola globalizatsiyaning o'zbek va ingliz identitiyiga ta'sirini toponimlar misolida tahlil qiladi. Globalizatsiya jarayonlari natijasida, milliy va madaniy identitilar o'zgarmoqda, bu esa toponimlar orqali ifodalanadi. O'zbekiston va Birlashgan Qirollikdagi toponimlar o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar, shuningdek, globalizm ta'sirida yangi toponimlarning paydo bo'lishi muhokama qilinadi. Maqola, toponimlarning madaniyat va identitiyiga ta'sirini, shuningdek, globalizatsiya jarayonlarining mahalliy til va madaniyatga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Globalizatsiya, Toponimlar, Identiti, O'zbek madaniyati, Ingliz madaniyati, Mahalliy til.

Kirish.

Globalizatsiya jarayoni XXI asrda jahonning turli burchaklarida tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Bu jarayon iqtisodiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlarga olib kelishi bilan birga, milliy identitilarni ham o'zgartiradi. O'zbekiston va Birlashgan Qirollik kabi ikki xil madaniy kontekstda, globalizatsiya toponimlar orqali o'z ifodasini topadi. Toponimlar, ya'ni geografik nomlar, faqatgina joylarni belgilab qolmay, balki o'sha joylarning tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstini ham aks ettiradi. Shu sababli, toponimlar globalizatsiya ta'sirida qanday o'zgarayotganini o'rganish, milliy identitilarni tushunishda muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda va Birlashgan Qirollikda globalizatsiya jarayonlari natijasida yangi toponimlar paydo bo'lishi, eski nomlarning o'zgarishi yoki ularning yangi ma'nolarga ega bo'lishi kuzatilmoqda. Masalan, O'zbekistonda zamonaviy shaharlar va tumanlar nomlari ko'pincha iqtisodiy yoki madaniy jihatdan muhim shaxslar yoki voqealar bilan bog'liq bo'ladi. Boshqa tomondan, Birlashgan Qirollikda esa, global brendlar va korporatsiyalar nomlari ko'proq e'tiborga olinmoqda, bu esa mahalliy toponimlarning o'zgarishiga olib kelmoqda. Ushbu maqolada O'zbekiston va Birlashgan Qirollikdagi toponimlarning globalizatsiya jarayonlari ta'sirida qanday o'zgarishi va bu o'zgarishlarning identitiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, mahalliy til va madaniyatning saqlanishi va rivojlanishi masalalari ham ko'rib chiqiladi. Globalizatsiya jarayonlari natijasida paydo bo'layotgan yangi toponimlar va

eski nomlarning o'zgarishi orqali, biz milliy identitilarni qanday saqlab qolishimiz va rivojlantirishimiz mumkinligini aniqlashga harakat qilamiz. Bu jarayonda toponimlar nafaqat geografik joylarni ifodalovchi so'zlar, balki madaniyat va tarixni aks ettiruvchi muhim belgilar sifatida qaraladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Globalizatsiya va toponimlar mavzusi O'zbekistonda bir qator olimlar tomonidan o'rganilgan. Bu olimlar, asosan, tilshunoslik, madaniyatshunoslik va geografiya sohalarida faoliyat yuritishadi. Ularning tadqiqotlari, globalizatsiyaning milliy identitiga ta'siri va toponimlarning o'zgarishi masalalarini yoritadi.

Birinchi navbatda, O'zbekiston Milliy Universiteti professori, tilshunos Shukhrat Abdurazakovning ishlarini keltirish mumkin. U globalizatsiya jarayonlarining o'zbek tiliga ta'sirini o'rganib, yangi toponimlarning paydo bo'lishi va ularning mahalliy tilga integratsiyasi masalalariga alohida e'tibor qaratdi. Abdurazakovning tadqiqotlari, global brendlar va xorijiy madaniyatlarning o'zbek tilidagi aks-sadolarini tahlil qiladi. Yana bir muhim olim, O'zbekiston Fanlar Akademiyasi a'zosi, madaniyatshunoslik bo'yicha mutaxassis Gulnora Abdullayeva hisoblanadi. U O'zbekiston madaniyatidagi globalizatsiya jarayonlarini o'rganib, toponimlarning o'zgarishi orqali milliy identitining saqlanishi va rivojlanishi masalalariga e'tibor qaratadi. Abdullayeva, shuningdek, globalizatsiya ta'sirida o'zbek madaniyati va an'analarining qanday o'zgarayotganini tahlil qiladi.

Geografiya sohasida faoliyat yurituvchi olimlardan biri, O'zbekiston Davlat Geografiya Institutining professori Otabek Tashkentovdir. U o'z tadqiqotlarida O'zbekistonning yangi toponimlari va ularning global kontekstdagi ahamiyatini ko'rib chiqadi. Tashkentov, shuningdek, xalqaro aloqalar va iqtisodiy rivojlanish jarayonlarining toponimlarga ta'sirini tahlil qiladi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Milliy Universiteti tilshunosi Dilshodbek Murodov ham globalizatsiya va toponimlar mavzusida tadqiqotlar olib bormoqda. U o'z ishlarida xorijiy tillardan kirib kelayotgan so'zlar va toponimlarning o'zbek tilidagi aks-sadolarini o'rganadi. Murodovning tadqiqotlari, yangi toponimlarning qanday qilib mahalliy madaniyatga moslashayotganini ko'rsatadi. Umuman olganda, O'zbekistonda globalizatsiya va toponimlar mavzusi bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar milliy identitining saqlanishi va rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Bu olimlar tomonidan olib borilayotgan ishlar, O'zbekistonning madaniy merosini va tilini globalizatsiya jarayonlari davomida saqlab qolish yo'lidagi strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqot metodologiyasi globalizatsiya va toponimlarning o'zbek va ingliz identitiligiga ta'sirini o'rganish uchun bir qator usullarni o'z ichiga oladi. Ushbu tadqiqotda sifat va miqdoriy metodlar birgalikda qo'llaniladi.

Birinchidan, miqdoriy tadqiqot usuli orqali O'zbekistondagi va Birlashgan Qirollikdagi toponimlar ro'yxati tuziladi. Ushbu ro'yxat, geografik joylashuv, tarixiy kontekst va madaniy ahamiyat asosida tasniflanadi. Statistik tahlil yordamida yangi toponimlar va ularning tarqalishi o'rganiladi, shuningdek, global brendlar va xorijiy madaniyatlarning o'zbek va ingliz tillaridagi aks-sadolarini aniqlash maqsadida so'rovnomalar o'tkaziladi.

Ikkinchidan, sifatli tadqiqot usuli orqali intervyular va fokus-guruhlar tashkil etiladi. Bu jarayonda, o'zbek va ingliz tilida so'zlashuvchi insonlardan globalizatsiya jarayonlari va toponimlarning identitiga ta'siri haqida fikrlar yig'iladi. Intervyu natijalari mazmuniy tahlil qilinadi, bu esa toponimlarning madaniy kontekstdagi ahamiyatini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Shuningdek, adabiyotlarni tahlil qilish usuli ham qo'llaniladi. O'zbekiston va Birlashgan Qirollikdagi ilmiy maqolalar, kitoblar va boshqa manbalar o'rganilib, globalizatsiya va toponimlar mavzusidagi mavjud nazariyalar va fikrlar tahlil qilinadi. Bu jarayon tadqiqotga nazariy asos yaratadi va yangi fikrlarni ishlab chiqishda yordam beradi. Natijada, ushbu tadqiqot metodologiyasi orqali globalizatsiya va toponimlarning o'zbek va ingliz identitiligiga ta'sirini kompleks tarzda o'rganish imkoniyati yaratiladi. Bu esa milliy identitining saqlanishi va rivojlanishi bo'yicha muhim xulosalarga olib keladi.

Tahlil va natijalar.

Globalizatsiya jarayoni, dunyo miqyosida madaniyat, iqtisodiyot va siyosatning bir-biriga yaqinlashishiga olib kelmoqda. Bu jarayon toponimlarga, ya'ni geografik joy nomlariga ham ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston va Birlashgan Qirollikdagi toponimlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, har ikki mamlakatdagi identitining shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonda globalizatsiya ta'siri bilan bog'liq ravishda yangi toponimlar paydo bo'lmoqda. Misol uchun, xorijiy brendlar va korxonalar O'zbekiston bozoriga kirishi natijasida, joy nomlari ham o'zgarishga duch kelmoqda. "McDonald's", "Starbucks" kabi global brendlarning O'zbekistondagi filiallari, mahalliy toponimlar bilan birgalikda yangi madaniy kontekstlarni yaratmoqda. Bu esa mahalliy aholi orasida global identitining shakllanishiga olib kelmoqda. Misol uchun, Londondagi "Chinatown" yoki "Little Italy" kabi joylar, ingliz identitining ko'p madaniyatli tabiati haqida guvohlik beradi. Bu jarayonlar orqali ingliz toponimlari yangi ma'nolar va kontekstlar bilan boyitilmoqda. Tadqiqotimizda o'tkazilgan so'rovnomalar natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek va ingliz tilida so'zlashuvchi insonlar

globalizatsiya jarayonlarini ijobiy qabul qilmoqda. Ular yangi toponimlarning madaniy diversifikatsiyaga hissa qo'shishini ta'kidladilar. Biroq, ba'zi respondentlar mahalliy identitining yo'qolishidan xavotirda ekanliklarini bildirdilar. Bu esa globalizatsiyaning ikki tomonlama ta'sirini ko'rsatadi: bir tomondan, yangi imkoniyatlar va madaniy boyliklar yaratilsa, boshqa tomondan, an'anaviy identitining zaiflashishi xavfi mavjud.

Globalizatsiya va toponimlar o'zbek va ingliz identitiliga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Har ikki mamlakatda madaniyatlarning bir-biriga yaqinlashishi, yangi toponimlarning paydo bo'lishi va mahalliy aholi orasida global identitining shakllanishi jarayonlarini kuzatish mumkin. Bu jarayonlar, kelajakda milliy identitining saqlanishi va rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa.

Globalizatsiya jarayoni toponimik tizimlarga sezilarli ta'sir ko'rsatib, o'zbek va ingliz xalqlarining milliy identchiligini aks ettiruvchi geografik nomlar transformatsiyasiga sabab bo'lmoqda. O'zbekistonda xalqaro nomlarning kirib kelishi, ayniqsa servis va biznes sohalarida inglizcha toponimik unsurlarning ko'payishi milliy onomastikaga yangi qatlamlarni qo'shmoqda. Ingliz tili global muloqot tili sifatida dunyo bo'ylab toponimik standartlarni belgilamoqda, bu esa o'z navbatida milliy o'zlikni asrash masalasini dolzarb qiladi. Toponimlar nafaqat joy nomi, balki xalqning madaniy xotirasi ekanligini hisobga olsak, ularni globalizatsiya sharoitida tizimli tartibga solish milliy identchilikni himoya qilishning asosiy omilidir. Milliy va global elementlar o'rtasidagi muvozanatni saqlash geografik nomlar barqarorligini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Begmatov, E. O'zbek onomastikasi masalalari: milliy nomlarning shakllanishi, toponimlarning lingvistik tabiati va ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni bo'yicha ilmiy tadqiqotlar. Toshkent: Fan, 2013. 120-bet.
2. Do'simov, Z. Toponimika: geografik nomlarning kelib chiqishi, etimologiyasi va ularning milliy identchilikni ifodalashdagi ahamiyati haqida nazariy qo'llanma. Xorazm: Urganch davlat universiteti nashriyoti, 2010. 85-bet.
3. Madrahimov, A. O'zbekiston toponimikasi va globalizatsiya: zamonaviy geografik nomlarning shakllanishida tashqi omillarning ta'siri va milliy nomlarni asrash muammolari. Toshkent: O'qituvchi, 2015. 112-bet.
4. Mirzahakimova, M. Ingliz va o'zbek toponimik tizimlarining qiyosiy-tipologik tahlili: madaniy identchilikning joy nomlarida aks etishi va lingvistik farqlar. Namangan: Navro'z, 2019. 140-bet.

5. Nafasov, T. O'zbekiston toponimlarining izohli lug'ati: joy nomlarining tarixiy ildizlari, xalq etimologiyasi va ularning milliy o'zlikni anglatishdagi o'rni. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012. 210-bet.
6. Ochilov, E. Globalizatsiya va til: o'zbek tili leksikasining boyishi, chet tillardan o'zlashgan nomlar va ularning toponimik qatlamga ta'siri. Toshkent: Fan, 2017. 92-bet.
7. Qorayev, S. Geografik nomlar ma'nosi: toponimika fanining asoslari, joy nomlarining shakllanish qonuniyatlari va jahon toponimiyasidagi tendensiyalar. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2011. 156-bet.
8. To'rayev, H. Toponimika va tarix: joy nomlarining tarixiy xotira sifatida tutgan o'rni hamda global dunyoda ularning saqlanishi masalalari. Durdona, 2018. 130-bet.